

Nr 112.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående redovisning av tillgångar och skulder m. m. vid örlogsvarvens marinverkstäder; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Allan Vougt.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, fråga angående redovisning av tillgångar och skulder m. m. vid örlogsvarvens marinverkstäder och anför därvid följande.

Inledning.

Enligt beslut vid 1944 års riksdag (proposition nr 166; riksdagens skrivelse nr 384) ha Stockholms och Karlskrona örlogsvarv från och med den 1 juli 1945 undergått en genomgripande omorganisation, bland annat innebärande ett sammanförande vid vardera varvet av verkstadsrörelsen till en verkstadsavdelning — marinverkstäderna — och av verksamheten i övrigt

Bihang till riksdagens protokoll 1947. 1 saml. Nr 112.

till tre militärtekniska avdelningar. Omorganisationen åsyftade bland annat att skapa möjligheter att verkställa rättvisande självkostnadsberäkningar för verkstadsrörelsen.

Vid anmälan av nyssnämnda proposition 1944:166 framhöll min företrädare i ämbetet, att kritik riktats mot sättet för örlogsvarvens självkostnadsberäkning med hänvisning till att fördelningen av utgifterna för den tekniska driften och för den militära beredskapen med varvens dåvarande organisation icke kunde till fullo klarläggas. Vissa på kostnadssiffrorna inverkan faktorer medtoges nämligen icke i beräkningen, varigenom den bokförda kostnaden komme att framstå såsom lägre än den verkliga. I avslutning därtill hade framhållits, att omkostnadsberäkningarna borde uppläggas enligt samma system som för motsvarande privatindustriella anläggningar. För att skapa ett säkrare underlag för en självkostnadsberäkning vid örlogsvarven, som kunde utföras i närmast möjliga överensstämmelse med privatindustriens beräkningsmetoder, borde örlogsvarven eller i varje fall den vid varven bedrivna verkstadsrörelsen erhålla en i ekonomiskt hänseende relativt fristående ställning gentemot budgeten.

Departementschefen anslöt sig till den uppfattningen, som tidigare kommit till uttryck hos samtliga utredningar, vilka behandlat hithörande frågor, att den vid örlogsvarven bedrivna verkstadsrörelsen borde organiseras såsom statlig affärsdrift. Verkstadsavdelningen skulle erhålla särskild bokföring, varigenom underlag skulle skapas för en rättvisande självkostnadsberäkning. Frågan om redovisning av verkstadsrörelsens tillgångar, inkomster och utgifter över särskilda kapitalfonder samt därmed sammanhängande spörsmål skulle framdeles underställas riksdagen.

Sedan propositionen godkänts av riksdagen, uppdrog Kungl. Maj:t den 30 juni 1944 åt marinförvaltningen att i samråd med riksräkenskapsverket taga frågan om lämpligheten av att redovisa de till örlogsvarven hörande verkstädernas tillgångar, inkomster och utgifter över särskilda kapitalfonder under närmare övervägande samt, om sådan redovisning för örlogsvarven befundes ändamålsenlig, så snart så lämpligen kunde ske framlägga de förslag rörande därmed sammanhängande spörsmål, till vilka gjorda överväganden kunde föranleda.

I skrivelse den 11 februari 1947 har *marinförvaltningen* efter samråd med *riksräkenskapsverket* framlagt resultatet av den verkställda utredningen och hemställt om vidtagande av därav föranledda, i det följande närmare berörda åtgärder.

Över marinförvaltningens skrivelse har *försvarets civilförvaltning* den 18 februari 1947 avgivit utlåtande, varjämte *statens sakrevision* den 21 februari 1947 yttrat sig i fråga rörande revision av marinverkstädernas räkenskaper.

Marinverkstädernas nuvarande självkostnadsberäkningar.

I marinverkstädernas nuvarande självkostnadsberäkning medtagas i stort sett direkta kostnader för material, material-(förråds-)omkostnader, direkt

arbetslön och arbetsomkostnader. I den sistnämnda kostnadsgruppen ingå i huvudsak sådana kostnader, vilka utbetalas över marinverkstädernas drifttitlar men av olika anledningar icke kunna hänföras till viss arbetsorder, såsom underhåll av maskiner, verktyg och inventarier, hjälp- och förbrukningsmaterial, bränsle, elektrisk energi, vissa tillägg till arbetarlöner, tjänstemannaavlöningar, administrationsomkostnader m. m. Avskrivning å maskiner och inventarier belastar driften i och för möjliggörande av viss återanskaffning och ingår således i nuvarande beräkningsgrunder. Däremot medtagas icke följande inom industrien i allmänhet förekommande kostnadselement, nämligen kapitalränta, avskrivningar å fastigheter, reparation och underhåll av fastigheter, pensionskostnader och olycksfallsersättningar för tjänstemän och arbetare, skatter och försäkringar.

Marinförvaltningen har framhållit, att anledningen därtill i stort vore, att kostnaderna i fråga icke förekomme såsom utgifter över marinverkstädernas driftomkostnadskonton utan att de antingen bestredes av särskilda anslag å riksstaten, vilket vore fallet beträffande fastighets-, pensions- och olycksfallskostnader, eller icke alls förekomme, såsom viss kapitalränta, skatter och försäkringar.

Olika alternativ för redovisning av marinverkstädernas anläggningsvärden.

Enligt föredragande departementschefens uttalande i *propositionen 1944: 166* borde de mål, man velat uppnå genom att giva örlogsvarvens verkstadsorganisationer ställning såsom affärsdrivande, komma inom närmare räckhåll, om redovisningen av verkstädernas tillgångar, inkomster och utgifter reglerades över särskilda kapitalfonder. Konstruktionen av sådana fonder kunde emellertid ordnas efter flera olika alternativ. Det vore sålunda icke utrett, huruvida och i så fall i vilken omfattning örlogsvarvens å fastighetsfonden redan redovisade anläggningsvärden borde överföras till dessa nya fonder. I detta avseende stode ett förslag, som framlagts av 1940 års sakkunniga för utredning av frågan om fjärde huvudtitelns uppställning — enligt vilket utnyttjade anläggningsvärden skulle kvarstå å fastighetsfonden, som därför skulle erhålla ersättning i form av hyra från örlogsvarven — alltjämt öppet. Vare sig en sådan varvsfond redovisade fastighetsvärdena eller förhyrde dem av fastighetsfonden, komme varvens verkstadsrörelse att belastas med de kostnader för dessa fastigheter, d. v. s. underhåll, som nu täckas av å fjärde huvudtiteln uppförda ersättningsanslagen, avsättning till värdeminskningsskonto och ränta å investerat kapital. Dessa kostnader skulle i så fall, i den mån de avsåge för varvsrörelsen utnyttjade anläggningar, överföras från ersättningsanslagen till örlogsvarvens drifttitlar och därmed indirekt komma att belasta sakanslagen. Detta skulle förutsätta en omräkning av dessa anslag.

Marinförvaltningen har med utgångspunkt från vad sålunda anförts övervägt frågan om upptagande av de av marinverkstäderna utnyttjade fastig-

heterna ävensom maskiner och för driften erforderligt rörelsekapital till redovisning å en särskild kapitalfond samt härom närmare anført följande.

För att redovisningen skall kunna anordnas i enlighet med detta alternativ, måste i första hand de fastigheter, som nyttjas av marinverkstäderna, exakt avskiljas från örlogsvarvens övriga fastigheter.

Detta torde beträffande flertalet byggnader icke möta några direkta svårigheter. Beträffande vägar, kajer, pirar och dockor samt vissa markområden, vilka användas gemensamt av marinverkstäderna och de militärtekniska avdelningarna, torde emellertid uppdragandet av gränslinjer möta avsevärda svårigheter. Innan man ingår på att bestämma sig för en viss uppdelning av vilka fastigheter, som skola hänföras till den ena eller andra delen av örlogsvarven, synes det på grund därav vara lämpligt att söka vinna närmare erfarenheter av den nya organisationen, dess möjligheter till räntabilitet m. m.

Marinförvaltningen har på grund härav funnit, att marinverkstädernas anläggningvärden tills vidare borde kvarstå å fastighetsfonden, varvid denna fond borde erhålla ersättning i form av hyra från marinverkstäderna.

Å den ifrågasatta varvsfonden skulle därefter endast återstå att till redovisning upptaga dels av marinverkstäderna nyttjade maskiner, dels eventuellt rörelsekapital, i vilket värdet av verkstadsförråden vore inräknat. Härom har marinförvaltningen anført följande.

Marinverkstädernas maskiner ha anskaffats huvudsakligen med å driftbudgeten anvisade medel eller med anlåtande av driftomkostnadsmedel ävensom med medel, som ställts till förfogande å diversemedelsfonden Stockholms varvs byggnadsfond. Enligt för statsbokföringen vedertagna principer äro ifrågavarande maskiner att betrakta såsom i sin helhet avskrivna, varför ur statsbokföringens synpunkt något förräntningsbart kapital med avseende på desamma icke för närvarande förefinnes.

Med hänsyn härtill har marinförvaltningen ansett, att ur självkostnadsberäkningssynpunkt icke föreläge behov att upptaga marinverkstädernas maskiner till redovisning i statsbokföringen. Att vid sådant förhållande upplägga en särskild kapitalfond allenast för redovisning av rörelsekapital för driften syntes icke böra ifrågakomma.

Försvarets civilförvaltning har anført, att ämbetsverkets granskning av marinförvaltningens förslag på grund av den mycket korta tid, som enligt remissen stått till buds, måst inskränkas till att avse allenast mera allmänna synpunkter. Ehuru de skäl, som anförts mot verkstädernas redovisning över särskilda kapitalfonder, knappast kunde anses övertygande, kunde civilförvaltningen likväl biträda förslaget i denna del. Därest ändock i verkstädernas kalkyler intoges de kostnadselement, som erfordrades för att största möjliga jämförbarhet med privat varvsindustri skulle ernås, syntes nämligen det väsentliga ändamålet få anses tillgodosett.

Förslag till självkostnadsberäkningens ordnande.

Marinförvaltningen har efter ingående överväganden kommit till den uppfattningen, att självkostnadsberäkningen vid marinverkstäderna borde anordnas med utgångspunkt i nuvarande beräkningssystem. I driftsomkost-

naderna borde emellertid bland förråds- och arbetsomkostnaderna medtagas förutom de direkta utgifter, som för närvarande inginge i desamma, även hyra för av marinverkstäderna nyttjade byggnader, ränta å rörelsemedel, pensionskostnader samt olycksfallsersättningar och livräntor till följd av olycksfall i arbete. Privatindustrien hade att i sina kalkyler jämväl taga hänsyn till skatter, försäkringar och kapitalränta. Då emellertid skatter — med undantag för kommunal fastighetsskatt i vissa fall — icke åvilade statsverket, syntes marinverkstädernas kalkyler icke böra belastas med någon motsvarande kostnad. Detta gällde jämväl beträffande försäkringar, som endast i undantagsfall och efter Kungl. Maj:ts medgivande finge tecknas för staten tillhörig egendom.

Kapitalränta borde medtagas i marinverkstädernas kalkyler endast i viss utsträckning. Med hänsyn till att någon fondbildning icke ansetts böra komma till stånd för redovisning av marinverkstädernas tillgångar och skulder komme underlag att saknas i bokföringen för beräkning av denna kostnad i vad avsåge ränta å i vissa förråd och maskiner nedlagt kapital. Däremot borde ränta beräknas å det rörelsekapital, som kunde komma att ställas till marinverkstädernas förfogande. Därigenom skapades intresse och förutsättning för att icke större rörelsekapital toges i anspråk än som vid varje tidpunkt befunes lämpligt ur ekonomisk synpunkt.

När man emellertid i driftsomkostnaderna inräknade pensions- och olycksfallskostnaderna, som ju icke bestredes av marinverkstäderna, bleve den genom driftpåläggen framtagna täckningen för omkostnaderna för hög, och ett överskott å omkostnadskontot skulle till följd därav komma att uppstå.

En annan konsekvens av en dylik självkostnadsberäkning vore, att priserna på utförda arbeten och tillverkade produkter måste höjas. Detta i sin tur borde medföra en uppräknings av alla de anslag, som i sista hand bestred kostnaderna för de utförda arbetena. Marinförvaltningen vore emellertid av den uppfattningen, att en dylik uppräknings av anslag icke borde ske, när den icke kunde bli rättvis. Det vore nämligen icke möjligt att i förväg bestämma, huruvida ett arbete kunde komma att beställas hos marinverkstäderna. Det kunde tänkas bli mera fördelaktigt ur kostnadssynpunkt att utlägga detsamma hos privatindustrien.

Hyreskostnaderna för av marinverkstäderna nyttjade byggnader och markområden komme att inräknas i driftsomkostnaderna i stället för att som hittills bestridas från det under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Ersättning till försvarets fastighetsfond: Marinens delfond. Därvid kunde sistnämnda anslag minskas. Motsvarande belopp komme i stället att belastas de sakanslag, som debiterades kostnaderna för verkstädernas arbeten, främst anslaget för underhåll av flottans fartyg m. m. Därigenom komme fjärde huvudtiteln i sin helhet icke att ändras.

I den statistiska kalkylen för bestämmande av produktpriserna borde icke medtagas sådana utgifter, som betraktades såsom tillhörande fasta beredskapskostnader, när de sammanhänge med örlogsvarens egenskap av militär institution. Hit hörde de ökade kostnaderna för avlöning åt polis-

kåren, ytterbelysning och dylikt, vilka borde avpassas efter förläggningen till varvet av rustade fartyg.

Med hänsyn till att pensions- och olycksfallskostnader bestredes av andra huvudtitlar än den fjärde, syntes det riktigt, att dessa kostnader ej belastade beställningar från statliga myndigheter.

På grund av vad sålunda anförts har marinförvaltningen föreslagit, att marinverkstäderna skola erlægga hyra till marinens delfond av försvarets fastighetsfond för nyttjade byggnader och markområden,

att det under fjärde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Ersättning till försvarets fastighetsfond: Marinens delfond minskas med motsvarande belopp,

att reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg m. m. ökas med samma helopp,

att förutom verkliga utgifter i kalkylerna medtagas pensions- och olycksfallskostnader,

att återstående s. k. konstanta omkostnader icke vidare medtagas i kalkylerna, i den mån de äro av beredskapsnatur, samt

att fakturapriserna å utförda arbeten och tillverkade produkter för statliga myndigheter reduceras med belopp motsvarande i priset ingående andel av pensions- och olycksfallskostnader.

Försvarets civilförvaltning har funnit marinförvaltningens förslag i stort sett godtagbart.

Beräkningar rörande de i självkostnadsberäkningarna ingående kostnadselementen.

Marinförvaltningen har verkställt kalkyler rörande de nytillkommande kostnadselement, som enligt ämbetsverkets förslag skulle beaktas vid självkostnadsberäkningarna.

Vad angår hyreskostnader har marinförvaltningen anført, att hyra för nyttjade byggnader ävensom för andel i nyttjandet av övriga anläggningar inom örlogsvarven, vilka samtliga i huvudsak utnyttjades för försvarsändamål, borde beräknas till ungefärligen samma belopp, som ett civilt varv skulle komma att erlægga vid förhyrning av anläggningar av motsvarande storlek. Förslag till hyresbelopp borde av marinförvaltningen årligen underställas Kungl. Maj:t i samband med avgivande av förslag till stat för marinens delfond av försvarets fastighetsfond. En preliminär beräkning av det hyresbelopp, som för närvarande borde utgå, gäve vid handen, att för marinverkstäderna i Stockholm 300 000 kronor och för marinverkstäderna i Karlskrona 400 000 kronor eller sammanlagt ungefär 700 000 kronor finge anses skäligen.

Marinförvaltningen har icke ansett lämpligt, att de aktuella pensionskostnaderna bestredes av marinverkstädernas driftmedel. Pensionskostnaderna borde alltjämt utgå från pensionshuvudtiteln samt utbetalas av statskontoret och statens pensionsanstalt. Det borde emellertid åligga marinverkstäderna att i självkostnadsberäkningen inräkna det belopp, som vid en

approximativ försäkringsmatematisk utredning befundes vara erforderligt för täckande av på budgetåret fallande del av aktuella och framtida pensionskostnader. Man syntes kunna utgå ifrån att pensionskostnaderna för närvarande utgjorde omkring 10 % av totala tjänstemanna- och arbetaravlöningarna. Under förutsättning att antalet arbetare och tjänstemän icke underginge någon större förändring, borde med utgångspunkt från den angivna procentsiffran pensionskostnaderna beräknas till ett belopp av i runt tal 900 000 kronor, varav för marinverkstäderna i Stockholm 300 000 kronor och för marinverkstäderna i Karlskrona 600 000 kronor.

Marinförvaltningen har framhållit, att ifrågavarande belopp vore opropor-tionerligt höga i förhållande till de pensionskostnader privata varv hade att vidkännas.

Olycksfallsersättningar och livräntor till följd av invaliditet, förorsakad av skada i arbete, bestridas för närvarande för marinverkstädernas del av riksförsäkringsanstalten. Några avgifter härför i likhet med de av-gifter, som privata företag ha att inleverera till nämnda anstalt, utgå icke.

Marinförvaltningen har funnit lämpligt, att marinverkstäderna i självkostnadsberäkningen i likhet med vad som föreslagits beträffande pensionskostnaderna inräknade belopp så beräknade, att de motsvarade vad ett privat industriföretag med samma arbetarantal skulle ha inbetalat till riksförsäkringsanstalten. Ifrågavarande kostnad syntes för marinverkstäderna i Stock-holm kunna beräknas till 30 000 kronor samt för marinverkstäderna i Karls-krona till 60 000 kronor.

Vad angår skatter ha sådana icke medtagits av marinförvaltningen, enär en stadigvarande byggnadsverksamhet i fråga om privata fartyg icke kunnat påräknas.

Beträffande avskrivningar å maskiner har marinförvaltningen inledningsvis anfört följande allmänna synpunkter.

Alla inom ett industriellt företag använda arbetsmaskiner undergå en ständig värdeminskning. Denna orsakas av två faktorer, nämligen dels den genom slitage orsakade minskningen i brukbarhet, vilken icke kan helt upp-hävas genom reparation, och dels det oavsett för slitningen inträdande för-åldrandet, varigenom maskinen ur teknisk synpunkt blir omodern och ur ekonomisk synpunkt mindre räntabel jämfört med nykonstruktioner på om-rådet ifråga.

Denna värdeminskning anses i modern självkostnadsberäkning såsom en kostnad, och hänsyn härtill tages genom att man bland tillverkningsomkostnaderna inräknar avskrivningar å objekten ifråga. Avskrivningarna kunna beräknas antingen i förhållande till anskaffningsvärdet eller till återanskaffningsvärdet. Den sistnämnda beräkningsgrunden torde för närvarande i all-mänhet tillämpas inom privata industriföretag.

Avskrivningarna krediteras vanligen ett maskinersättningskonto (förny-elsefond). Å nämnda konto uppsamlas således det kapital, som erfordras för att förnya maskinparken eller modernisera densamma.

Med erinran att i marinverkstädernas tillverkningskostnader för närva-rande inräknas avskrivningar å maskiner och inventarier har marinförvalt-ningen anfört, att verkstadsdriften även i fortsättningen syntes böra årligen

belastas med å maskinerna ifråga belöpande avskrivningar, vilka borde tillgodoföras ett särskilt konto under driftomkostnadstiteln. Från ifrågavarande konto, förslagsvis benämnt maskinersättningskonto, skulle sedermera bestri- das kostnaderna för ersättningsanskaffning av förslitna och utrangerade ma- skiner. Marinförvaltningen förutsatte, att vid sådant förhållande av utvidg- ningar betingad nyanskaffning av maskiner skulle finansieras av särskilda driftbudgetanslag allt efter uppkommande behov.

Vidkommande frågan om vad som skulle hänföras till maskiner har ma- rinförvaltningen ansett samma principer, som gällde för försvarets fabriks- verk, böra tillämpas, samt i anslutning härtill anfört i huvudsak följande.

Till maskiner böra således förutom arbetsmaskiner i vanlig bemärkelse hänföras ugnar, ässjor, motorbåtar, bilar, truckar m. m. samt vissa andra transportanordningar, såsom traverser m. m., i sistnämnda fall dock endast under förutsättning att de icke äro mera fast inbyggda i verkstadsbyggnad- erna, för vilket fall de torde böra hänföras till fastigheten.

Värdet av maskiner m. m. har på grundval huvudsakligen av anskaffnings- priserna för desamma uppskattats till omkring 2 000 000 kronor för marin- verkstäderna i Stockholm och 3 000 000 kronor för marinverkstäderna i Karls- krona eller tillhopa 5 000 000 kronor.

I och för beräkning av erforderliga avskrivningar å maskinparken bör densamma indelas i ett antal livslängdsgrupper, inom vilka avskrivning år- ligen verkställas efter viss mot livslängden svarande procentsats. Avskriv- ningsbeloppet bör i varje särskilt fall beräknas i förhållande till återanskaff- ningsvärdet vid avskrivningstillfället för en maskin av motsvarande art och kapacitet. Avskrivning skall årligen företagas, intill dess sammanlagda av- skrivningsbeloppen blivit lika med maskinens återanskaffningsvärde vid sista avskrivningstillfället.

Såsom av det föregående framgår har marinförvaltningen icke räknat med räntekostnader för marinverkstädernas maskiner, enär dessa enligt för statsbokföringen vedertagna principer betraktats såsom i sin helhet avskrivna och ur statsbokföringens synpunkt något förräntningsbart kapital med av- seende å maskinerna således ansetts icke för närvarande föreligga. Däremot har ämbetsverket räknat med kostnader för ränta efter 3,6 % å det rörelse- kapital, varom ämbetsverket enligt det följande hemställt.

Marinförvaltningen har framhållit, att beredskapskostnaderna utgjorde en avsevärd del av omkostnaderna vid marinverkstäderna, och till närmare belysning härav anfört följande.

Marinverkstädernas huvudsakliga uppgift är att utföra reparations- och underhållsarbeten å marinens fartyg med tillhörande stridsmedel, utrustning av utgående fartyg samt avrustning och beredskapsförläggning av fartyg efter expedition. Därutöver förekommer vid marinverkstäderna viss nybygg- nadsverksamhet. Det är uppenbart, att marinverkstäderna till följd av de rent militära krav, som ställas på verksamheten vid desamma, komma att belastas med beredskapskostnader, vilka dels äro av omfattande storleks- ordning, dels synnerligen svåra att framräkna.

Marinförvaltningen har i denna fråga i huvudsak anslutit sig till vissa av 1942 års bolagsutredning uppdragna riktlinjer, enligt vilka beredskaps- kostnaderna uppdelats i tre grupper.

1. Kostnader, vilka hänföra sig till särskilda uppdrag eller åligganden.
2. Ränteförluster, som uppkomma genom att av beredskapsskäl i förhållande till rörelsen under fred onödigt stora beredskapslager måste hållas.
3. Tomgångsförluster, d. v. s. de kostnader, som uppkomma därigenom att fabriker och verkstäder äro utbyggda och utrustade för en tillverkning, som avsevärt överstiger fredsbehovet.

Enligt bolagsutredningen vållade de under 1. och 2. angivna beredskapskostnaderna inga svårigheter att kostnadsberäkna, varför desamma vore lätta att reglera. Beräkningen av tomgångsförlusterna vållade däremot vissa svårigheter såtillvida, att gränsdragningen mellan dessa beredskapskostnader och de kostnader fabriker och verkstäder normalt hade att vidkännas delvis bleve godtycklig.

Marinförvaltningen har beträffande de angivna olika grupperna av beredskapskostnader anfört i huvudsak följande.

De under 1. hänförliga kostnaderna komme att ingå i marinverkstädernas gängse orderstock och bleve till följd därav kostnadsberäknade och fakturerade i vanlig ordning. Kostnaderna komme att bestridas av örlogsvarven eller andra marina myndigheter och komme således att i sista hand belasta vederbörliga anslag under fjärde huvudtiteln.

Beträffande de under 2. hörandé ränteförlusterna ävensom övriga förrådsomkostnader syntes böra framhållas, att enligt provisorisk instruktion för örlogsvarven vid marinverkstäderna skulle finnas särskilda materialförråd, benämnda verkstadsförråd. I verkstadsförråden skulle icke ingå andra artiklar än sådana, som uteslutande eller huvudsakligen användes för verkstadsdriften. Den för örlogsvarven erforderliga beredskapshållningen skulle helt hänföras till örlogsvarvens övriga förråd. Vid sådant förhållande skulle ränteförluster eller ökade förrådsomkostnader genom beredskapslager icke komma att förorsakas marinverkstäderna. Då det emellertid befunnits nödvändigt att av praktiska skäl förrådsförvara vissa till beredskapslager hänförliga artiklar i verkstadsförrådet, måste marinverkstäderna erhålla ersättning för därigenom åstadkommen ökning i förrådsomkostnaderna. Då marinförvaltningen utginge ifrån att endast för den normala verkstadsdriften erforderliga förråd borde inlösas av marinverkstäderna komme några ränteförluster genom beredskapslager icke att uppstå.

De beredskapskostnader, som sammanfattats under benämningen tomgångsförluster, innebure ett flertal olika omkostnader, såsom avskrivningar å till överdimensioneringen hänförliga maskiner, reparations- och underhållskostnader å byggnader och maskiner, vissa löner till administrativ personal m. m. Dessa kostnader kunde anses utgöras av de fasta driftomkostnader, som vore hänförliga till den del av marinverkstäderna, som icke utnyttjades under fredsförhållanden för försvarets eget behov.

I den mån denna till överdimensioneringen hänförliga kapacitet utnyttjades i produktionen för den civila marknaden, komme beredskapskostnaderna att i motsvarande grad minska. De här nämnda beredskapskostnaderna borde således kunna sammanfattas under benämningen rörliga beredskapskostnader. En jämförelse mellan de beredskapskostnader, som föreläge vid marinverkstäderna och försvarets övriga verkstäder, gäve emellertid vid handen, att vid marinverkstäderna utöver de nämnda rörliga beredskapskostnaderna förekomme ytterligare beredskapskostnader, vilka kunde hänföras till de stora principiella skiljaktigheter, som förefunnes mellan marinverkstädernas och övriga försvarsverkstäders anläggningar. Då dessa kost-

nader i övervägande grad förekomme, oavsett om anläggningarna utnyttjades för militär eller civil produktion, borde de benämnas fasta.

Beträffande dessa fasta kostnader vore följande att anföra.

Marinverkstäderna vore organiserade huvudsakligen från örlogsvarvens förutvarande ingenjördepartement. Dessa departement hade självfallet förlagts i närheten av de rent militära anläggningarna. Verkstäder, dockor och slipar m. m. hade placerats i intim kontakt med övriga militära institutioner, såsom förråd, kaserner, skjutbanor och förtöjningsplatser. Därav följde bland annat, att marinverkstäderna i Karlskrona kommit att ligga i en medelstor stad med ringa uppland och i övrigt, exempelvis på grund av svårigheter att anskaffa yrkesskickligt folk och tillfälliga hjälparbetare, mindre lämpade för en modern varvsindustri. Marinverkstäderna i Stockholm hade visserligen tillgång till en storstads arbetsmarknad och dess i allmänhet väl försedda förråd, men hade å andra sidan anläggningarna placerade å en tomtmark, vars värde steg med varje år. Därjämte hade varvet brist på torrsättningsmöjligheter, vartill komme de dyrbara transporter till dockorna å Beckholmen.

En annan nackdel ur ekonomisk synpunkt erbjöde den av beredskapshänsyn framtvingade dimensioneringen av marinverkstädernas olika verkstadsavdelningar.

Vid civila varv brukade plåtslageriverkstäderna vara den dominerande faktorn, varefter komme mekaniska verkstäder och utrustningsverkstäder. Elektriska verkstäder och målarverkstäder vid privata varv hade i regel liten kapacitet, emedan dit hänförliga arbeten huvudsakligen utfördes av entreprenörer. Vid örlogsvarven komme emellertid maskinverkstäderna i främsta rummet och därefter plåtslageri-, elektriska och utrustningsverkstäderna, vilket berodde på att krigsfartyg hade betydligt mera omfattande mekaniska och elektriska anordningar ombord än handelsfartyg. När en del av denna kapacitet utnyttjades för arbeten å handelsfartyg, komme en sned belastning att äga rum. Även om plåtslageriverkstädernas kapacitet till fullo utnyttjades, komme således i regel övriga verkstäder icke att utnyttjas i lika hög grad.

Ytterligare en med beredskapskravet sammanhängande olägenhet vore, att marinverkstäderna måste giva goda arbetsmöjligheter för utbildning av elever i militära skolor och yrkeskurser. Denna utbildning påginge med vissa större eller mindre avbrott året runt, och eleverna tjänstgjorde i regel som hjälpare åt yrkesarbetare. Därav följde att proportionen mellan yrkesarbetare och civila hjälpare bleve ogynnsammare vid marinverkstäderna än vid privatvarven.

Beträffande arbetsmaskiner hade maskinparken vid de nuvarande marinverkstäderna av beredskapshänsyn sammanställts främst med tanke på att snabbt kunna prestera vissa specialarbeten för marinen under direkt kontroll. Därav följde, att åtskilliga av detta skäl anskaffade specialmaskiner utnyttjades i liten omfattning, även när verkstäderna i övrigt vore fullbelagda.

Marinförvaltningen har sammanfattat det anförda sålunda, att beredskapskostnaderna vid marinverkstäderna utgjordes av dels de rörliga beredskapskostnaderna, varmed avsåges till överdimensioneringen hänförliga högre förrådsomkostnader och tomgångsförluster, vilka huvudsakligen komme att utgöras av fasta material- och arbetsomkostnader, dels de fasta beredskapskostnaderna, varmed avsåges av beredskapskravet förorsakad ökning av driftkostnaderna i allmänhet. De rörliga kostnaderna, vilka huvudsakligen komme att utgöras av lokalhyra, avskrivning å maskiner, värmekostnader samt vissa

delar av tjänstemannaavlönningarna, syntes i allmänhet tämligen exakt kunna beräknas, under det att de fasta endast ytterligt approximativt kunde uppskattas. Beredskapskostnadernas täckning medförde således särpräglade problem för marinverkstäderna på grund av förutnämnda speciella förhållanden.

Enligt en av marinförvaltningen verkställd uppskattning skulle beredskapskostnaderna för närvarande utgöra omkring 18 % av den direkta arbetslönen eller sammanlagt för båda marinverkstäderna omkring 1 800 000 kronor. Detta belopp uttages således för närvarande å fakturerade arbeten för såväl försvarets som övriga statliga och privata beställare för att täcka verkstädernas tomgångsförluster, merkostnader för snedbelastningar och transportkostnader samt vissa rent militära uppgifter. Marinförvaltningen har ansett huvudsakligen två alternativ kunna ifrågakomma för täckande av beredskapskostnaderna och härom anfört följande.

Antingen kunna desamma täckas genom förhöjning av produktpriserna såsom för närvarande är fallet och komma då i sista hand att bestridas av de anslag under fjärde huvudtiteln, ur vilka beställningarna företrädesvis likvideras (huvudsakligen anslaget till underhåll av flottans fartyg m. m.) eller också kunna särskilda medel anvisas under fjärde huvudtiteln för täckande av desamma. Enligt det förra alternativet skulle även beställningar från privata komma att belastas med täckning för sådana beredskapskostnader, som icke äro hänförliga till rena tomgångsförluster. En sådan anordning kan emellertid komma att medföra svårigheter för marinverkstäderna, då det gäller att hävda sig i konkurrens med privata företag, som icke behöva räkna med andra beredskapskostnader än dem som sammanhånga med tomgångsförluster.

Marinförvaltningen har för sin del kommit till den uppfattningen, att beredskapskostnaderna i varje fall tills vidare böra täckas från en särskild delpost å anslaget till underhåll av flottans fartyg m. m.

Marinförvaltningen har ansett, att erforderliga rörelsemedel borde ställas till ämbetsverkets förfogande för marinverkstädernas verkstadsdrift. Marinverkstäderna borde därför i likhet med vad som på sin tid skett beträffande krigsmaterielverket och försvarets fabriksstyrelse tilldelas ett särskilt anvisat rörelsekapital, vilket borde beräknas till sådant belopp, att verkstadsförråden kunde inlösas och förekommande bristsaldon å verkstädernas drifttitlar kunde täckas. Det sålunda erforderliga rörelsekapitalet syntes böra anvisas å fonden för förlag till statsverket.

Enligt av marinförvaltningen verkställd beräkning skulle för ändamålet erfordras ett kapital av 6 000 000 kronor. Marinförvaltningen har till utredning härutinnan närmare anfört följande.

Värdet av verkstadsförråden i Stockholm och Karlskrona beräknas för närvarande till 3 000 000 kronor för vardera förrådet eller tillhopa 6 000 000 kronor. Av ifrågavarande belopp äro emellertid ungefär 4 200 000 kronor hänförliga till sådana artiklar, vilka av beredskapsskäl ingå i förråden men som av praktiska skäl, såsom sakkunnig vård och omsättning samt bekväma transporter, icke kunna förrådsförvaras åtskilda från för den normala driften erforderliga artiklar. De nuvarande verkstadsförråden synas med anledning härav endast böra inlösas med sammanlagt omkring 1 800 000 kronor.

Saldot å drifttiteln utgör för närvarande för marinverkstäderna i Stockholm 1 500 000 kronor och för verkstäderna i Karlskrona 2 500 000 kronor. Då man torde kunna räkna med att verkstadsrörelsens behov av rörelsemedel i nuvarande läge i varje fall icke kommer att öka, torde det sammanlagda behovet av rörelsekapital kunna beräknas till högst (1 800 000 + 1 500 000 + 2 500 000 =) 5 800 000 kronor eller i runt tal 6 000 000 kronor.

Marinförvaltningen har framhållit, att det sålunda beräknade rörelsekapitalet vore avsett att täcka behovet allenast vid normal drift under fredsförhållanden. Under ett krigs- eller beredskapsläge syntes en avsevärd ökning av detsamma bli ofrånkomlig. Till frågorna på vad sätt detta ökade behov av rörelsemedel skulle täckas och till vilket belopp detsamma skulle beräknas vore marinförvaltningen för närvarande icke beredd att taga ställning. Med hänsyn till den tidsförskjutning, som ägde rum mellan tidpunkten för ett arbetes avslutande och dess slutliga fakturering, borde varvschef bemyndigas att till marinverkstäderna verkställa å kontobetalningar å större arbeten.

Genom beslut den 17 maj 1946 har Kungl. Maj:t bland annat föreskrivit, att vid örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm finge uppläggas särskilda vinst- och förlustkonton avseende arbeten för beställare utom marinen, vilka konton skulle få belastas med uppkommande icke förutsedda förluster å enskilda arbeten samt tillgodoföras uppkommande vinster å utförda dylika arbeten. Prissättning av tillverkningar för marinens och även övriga statliga beställares räkning sker däremot vanligen enligt s. k. bok- och räkningsförfarande, varvid s. k. anvisningar ställts till förfogande för kostnadernas bestridande. Storleken av dessa anvisningar har gjorts beroende av preliminära kostnadsberäkningar. Sedan arbetet slutförts, har avräkning skett, varvid den slutliga belastningen av anvisningen fastställts. I vissa fall ha fasta anbud avgivits, vilket emellertid endast torde ha förekommit i sådana fall, då kostnaderna i förväg kunnat tämligen exakt beräknas.

Marinförvaltningen har framhållit, att man i samband med att marinverkstäderna erhållit liknande organisation som de affärsdrivande verken finge lägga andra synpunkter på prissättningsfrågan. Det syntes sålunda kunna krävas, att marinverkstäderna i regel skulle avgiva fasta anbud även å arbeten, som skulle utföras för marin eller annan statlig myndighet, såvida icke särskilda förhållanden omöjliggjorde detta. Ett sådant förfarings sätt syntes för övrigt vara helt i överensstämmelse med gällande upphandlingsförfordning. Detta medförde emellertid, att förlustrisker komme att föreligga i avsevärt större utsträckning än hittills liksom givetvis även vinstmöjligheter.

Marinförvaltningen har i detta sammanhang anfört i huvudsak följande.

Även om självkostnadsberäkningen göres fullt tillförlitlig och de till grund för anbuden liggande offerterna vid offerttillfället äro framräknade på ett betryggande sätt, kommer det alltid att vara förknippat med svårigheter att hålla fasta anbud. Erforderligt antal arbetstimmar och beräknade materialkvantiteter kunna ändras, och andra åtgärder av fördyrande art kunna visa sig erforderliga.

Vid en uppläggnig av självkostnadsberäkningen på sätt här föreslagits komma priserna å utförda arbeten för andra beställare än försvarets myn-

digheter att inkludera täckning för kostnader, som icke motsvaras av verkliga utgifter å marinverkstädernas driftomkostnadskonton, nämligen pensions- och olycksfallskostnader samt viss kapitalränta. Härigenom kommer ett visst överskott att uppstå på rörelsen utöver de rena försäljningsvinsterna. Överskottet blir beroende på dels omfattningen av sistberörda arbeten i förhållande till arbeten för försvarets räkning, dels i vilken utsträckning täckning för beredskapskostnader icke anses böra inkluderas i priserna.

Marinförvaltningen har förutsatt, att tillståndet att upplägga vinst- och förlustkonton skulle gälla även i fortsättningen, men ansett följdriktigt att på vinst- och förlustkontot bokföra jämväl vinster och förluster å beställningar för statliga myndigheter. I denna fråga har ämbetsverket närmare anfört följande.

Marinverkstäderna skulle med andra ord beredas möjlighet att omhänderha rörelsen och den ekonomiska förvaltningen på ett fullt affärsmässigt sätt. Detta synes befogat även av den anledningen, att det vid tillämpning av moderna redovisningsmetoder med självkostnadsberäkningen inbyggd i bokföringen — s. k. kalkylerande bokföring — ställer sig mycket svårt att hänföra uppkomna vinster eller förluster å för omkostnadernas täckande erforderliga påläggskonton till den ena eller den andra beställningen. Endast rena försäljningsvinster eller förluster, varmed förstås skillnad mellan offererat pris och verklig kostnad, torde kunna hänföras till vederbörande beställning. Ett fasthållande vid att å vinst- och förlustkontot skulle bokföras resultat endast för vissa beställningar skulle således leda därhän att endast viss del av rörelsens resultat skulle få tagas i anspråk på sätt föreskrivits i förenämnda nådiga beslut den 17 maj 1946.

Marinförvaltningen har således föreslagit, att i marinverkstädernas bokföring skulle uppläggas vinst- och förlustkonton för redovisning av resultatet av rörelsen enligt inom affärsverksamhet i allmänhet gängse principer. Det syntes böra ankomma på marinförvaltningen att årligen i samband med avslutandet av räkenskaperna för marinverkstäderna underställa Kungl. Maj:ts frågan om disposition av överskottsmedlen och täckning av eventuellt underskott. Återstående medel borde tillgodoföras riksstatens inkomsttitel för diverse inkomster.

Marinförvaltningen har förutsatt, att de båda verkstädernas vinst- och förlustkonton skola redovisas åtskilda. Överförande av överskottsmedel från en marinverkstad till täckande av underskott å den andra verkstadens vinst- och förlustkonto skulle således icke förekomma.

I samband med införandet av en rationell självkostnadsberäkning vid marinverkstäderna har marinförvaltningen funnit bestämmelser böra meddelas jämväl angående disposition av inkomster vid skrotförsäljning. Det syntes ändamålsenligt, att inkomster vid försäljning av sådant skrot, som kunde hänföras till viss bestämd arbetsorder, krediterades vederbörligt konto för arbete samt att övriga skrotinkomster krediterades särskilt konto under driftomkostnaderna. I sistnämnda fall komme således skrotinkomsterna att medföra minskning av omkostnaderna för verkstädernas produkter i sin helhet, vilket syntes marinförvaltningen riktigt.

I fråga om revision av marinverkstädernas räkenskaper har ma-

rinförvaltningen anført, att inkomst- och utgiftsverifikationer borde underkastas revisionsgranskning av försvarets civilförvaltning enligt samma grunder, som gällde för försvarets övriga lokalityndigheter. Granskningen borde omfatta dels siffergranskning, dels granskning ur allmän kameral synpunkt. Det syntes bli nödvändigt att förlägga den kamerala revisionsgranskningen till verkstädernas lokaler.

Marinförvaltningen har emellertid funnit uppenbart, att granskningen av marinverkstädernas räkenskaper med hänsyn till verkstädernas karaktär av statlig affärsdrivande institution borde vara mera djupgående än den, som kunde åstadkommas enbart genom granskning av in- och utbetalningsallegat ävensom omföringsuppgifter och avlöningsstatistikort, samt härom anført i huvudsak följande.

Jämväl efterkalkylernas överensstämmelse med material- och arbetsredlar samt riktigheten av å desamma beräknade omkostnadspålägg ävensom utställda försäljningsfakturors överensstämmelse med vederbörande efterkalkyler borde göras till föremål för granskning. Sådan borde jämväl företagas med avseende å prissättning av materialsedlar, arbetaravlöningslistornas överensstämmelse med arbetsredlar och tiduppgifter m. m.

En dylik granskning av i räkenskapsmaterialet ingående primäruppgifter måste likaledes av praktiska skäl ske på platsen, då icke heller nämnda allegat kunde flyttas från verkstäderna. För att granskningen av denna del av redovisningsmaterialet skulle bli fullgod, syntes det vara nödvändigt att därför anlita personal, som vore speciellt förtrogen med dessa arbetsuppgifter samt om möjligt med erfarenhet från dylik verksamhet inom privat-industrien. Det borde vidare framhållas, att denna del av granskningen, som finge nära samband med den tekniska delen av revisionen, borde utföras av marinförvaltningens varvs- och verkstadsbyrå.

Därutöver syntes det marinförvaltningen erforderligt, att revisionen förstärktes med en av Kungl. Maj:t förordnad revisor. Det borde ankomma på marinförvaltningen att senare inkomma med förslag därom.

Marinförvaltningen har således föreslagit, att den kamerala revisionen av marinverkstädernas räkenskaper verkställes av försvarets civilförvaltning samt att en driftsteknisk och driftsekonisk granskning av verksamheten utföres av marinförvaltningens varvs- och verkstadsbyrå jämte en av Kungl. Maj:t förordnad revisor.

Vid örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona finnas inrättade vissa s. k. självförsörjande inrättningar, nämligen oljefabriken och repslagarverkstaden i Karlskrona samt Karlskrona och Stockholms varvs kraftcentraler. Beträffande dessa gäller, att vid kalkylerandet av verkstädernas produktpriser skall iakttagas att inkomsterna ej blott skola balansera de löpande utgifterna utan jämväl kunna bestrida kostnaderna för den förnyelse av arbetsmaskiner m. m., som är nödvändig för driftens uppehållande i erforderlig omfattning och som i övrigt betingas av dess rationella bedrivande. Vidare skola för verkstädernas behov uppläggas särskilda förnyelsefonder, till vilka vid varje budgetårs utgång skola överföras de medel, som skola avsättas till förnyelse av maskiner och inventarier. Frågan om användande av medel från förnyelsefonderna till anskaffande av nya objekt i

ersättning för utrangerade m. m. skall för varje budgetår underställas Kungl. Maj:ts prövning.

De båda kraftcentralerna omfatta alla anläggningar, som erfordras för distribution av den för örlogsvarven inklusive marinverkstäderna behövlige elektriska energien.

Marinförvaltningen har funnit önskvärt, att de föreslagna reglerna för självkostnadsberäkningens anordnande vid marinverkstäderna skulle kunna tillämpas även vid kalkylerandet av de fyra självförsörjande inrättningarnas produktpriser. Ur organisatorisk synpunkt kunde beträffande de båda kraftcentralerna ifrågasättas, huruvida de borde underställas vederbörande militärtekniska avdelningar eller inordnas i marinverkstäderna. Marinverkstäderna vore otvivelaktigt de största kraftförbrukarna. Driften som sådan av kraftcentralerna hade å andra sidan föga samband med driften av marinverkstäderna. Marinförvaltningen ansåge emellertid övervägande skäl tala för att kraftcentralerna kvarstode under respektive marinverkstäder såsom särskild produktionsavdelning samt att självkostnadsberäkningen vid desamma anordnades efter samma riktlinjer, som komme att uppdragas för verkstäderna. På enahanda sätt borde förfaras med oljefabriken och repslagarverkstaden i Karlskrona. Å förnyelsefonderna för ifrågavarande inrättningar förefintliga behållningar borde i anslutning därtill överföras till de föreslagna maskinersättningskontona vid respektive marinverkstäder.

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att ämbetsverket ej haft möjligheter att taga del av de beräkningsgrunder, varpå i förslaget angivna kostnads- och värdesummor byggde. Då dessutom förslaget vore synnerligen knapphändigt i detta hänseende, hade ämbetsverket över huvud taget icke haft möjlighet att bedöma sifferuppgifternas tillförlitlighet och skälighet.

Civilförvaltningen har gjort invändning mot marinförvaltningens uppfattning, att skatter skulle utgöra ett kostnadselement för den privata industrien utan motsvarighet vid marinverkstäderna. Det syntes förhålla sig så, att de på grundval av rörelseresultatet utgående allmänna skatterna icke plägade eller ens kunde inordnas bland den privata industriens kalkylmässiga kostnader. Förhållandet bleve givetvis ett annat beträffande den med utgångspunkt från fastighetsvärdena fastställda kommunala fastighets-skatten.

Det syntes civilförvaltningen, som om ränta på allt av verkstäderna disponerat kapital borde ingå i kostnadskalkylerna. Enligt förslaget skulle i detta hänseende undantagas i vissa förråd och i maskiner nedlagt kapital. Någon saklig grund för dessa undantag föreläge enligt civilförvaltningens mening icke, så mycket mindre som samtliga av verkstäderna förvaltade förråd borde ingå i rörelsekapitalet samt maskinparken under alla förhållanden med hänsyn till avskrivningarna måste värdesättas, låt vara att detta värde ej komme till synes såsom tillgång i bokföringen.

Pensions- och olycksfallsförsäkringskostnadernas uteslutande ur kalkylen, såvitt angår arbeten för statliga myndigheter, har civilförvaltningen

ansett sig kunna på anförda skäl tillstyrka. På grund av de för statens arbetare gällande pensionsbestämmelserna vore nämnda kostnader föga jämförbara med motsvarande kostnader för privat varvsindustri, som i detta hänseende regelmässigt syntes ha att räkna med pensionskostnader för endast tjänstemän.

Vad marinförvaltningen anfört beträffande beredskapskostnaderna och deras täckning har icke föranlett någon principiell erinran från civilförvaltningens sida. Civilförvaltningen har beträffande vissa detaljer i förslaget anfört följande.

Beträffande det belopp, 1 800 000 kronor, som angivits för ifrågavarande kostnader, lämnade förslaget ingen som helst ledning för ett bedömande. Riktigast syntes vara, att verkstädernas fasta kostnader för lokaler, maskiner m. m. medtoges i kalkylen med utgångspunkt från en normal fredsmässig omfattning av produktionen. Därvid kunde emellertid delvis erhållas dubbel täckning för de av överdimensioneringen föranledda beredskapskostnaderna, nämligen *dels* i form av särskilda anslagsmedel, *dels* genom inkomster från arbeten för privata beställare. Ett dylikt förhållande måste emellertid, under förutsättning av att självkostnadsberäkningen fungerade tillfredsställande, komma till uttryck i ett motsvarande överskott, som bleve disponibelt för statsverket. Ytterligare kunde i detta sammanhang framhållas, att i den mån hyresersättningen för verkstäderna i Stockholm fastställdes med utgångspunkt från det marknadsvärde, området kunde beräknas ha vid användning för varvsdrift, några beredskapskostnader ej förorsakades av att marken hade ett i förhållande till användningssättet oproportionerligt stort värde. Över huvud taget syntes det icke kunna undgås, att en beräkning av beredskapskostnaderna bleve i viss mån godtycklig. I sista hand vore ju marinverkstäderna i sin helhet beredskapsorganisationer, varför någon klar gräns mellan beredskaps- och så att säga normala kostnader icke syntes kunna dragas.

Civilförvaltningen har ansett sig åtminstone tills vidare kunna godtaga förslaget om höjning av flottans underhållsanslag med 700 000 kronor för medgivande av täckning för verkstädernas hyreskostnader samt om uppförande av en särskild anslagspost för täckande av verkstädernas beredskapskostnader.

Vad angår beräkningen av rörelsekapitalet har civilförvaltningen förklarat sig sakna möjlighet att bedöma densamma. Förslaget om anvisande av ett dylikt kapital i form av investeringsanslag under fonden för förslag till statsverket föranledde ingen erinran från civilförvaltningens sida.

Marinförvaltningens förslag angående revision av marinverkstädernas räkenskaper har civilförvaltningen skänkt sin anslutning. Verkställande av kameral revision på ort och ställe syntes i och för sig ej erbjuda några större svårigheter. Av långt större betydelse än den kamerala revisionen bleve i detta sammanhang den teknisk-ekonomiska granskningen som, bland annat, borde innefatta effektiv kontroll å självkostnadsberäkningen. Den för detta ändamål särskilt förordnade revisorn borde givetvis vara en fackman med omfattande erfarenheter angående industrirevision, helst i fråga om varvsindustri. Civilförvaltningen ville i detta sammanhang framhålla, att någon granskning av marinverkstädernas räkenskaper genom civilförvalt-

ningens försorg ännu icke ägt rum. Det vore med hänsyn till omfattningen av dessa räkenskaper ej uteslutet, att viss personalförstärkning kunde komma att visa sig erforderlig för detta ändamål. För närvarande saknades emellertid ett erfarenhetsmässigt underlag för frågans bedömning.

Civilförvaltningen har funnit motiverat, att de riktlinjer, som fastställdes beträffande marinverkstädernas redovisning m. m., i tillämpliga delar gällde även beträffande örlogsvarvens s. k. självförsörjande inrättningar.

Statens sakrevision har beträffande revisionen av marinverkstädernas räkenskaper anfört, att den kamerala granskningen till större delen syntes kunna utan nämnvärda olägenheter äga rum inom civilförvaltningens lokaler. I fråga om den teknisk-ekonomiska granskningen av marinverkstädernas verksamhet ville sakrevisionen understryka vikten av att ifrågavarande kontroll utformades på så sätt och gäves sådan organisatorisk ställning, att densamma kunde uppfylla de krav på effektivitet, som måste uppställas med hänsyn till verkstädernas delvis komplicerade ekonomiska struktur. Ur denna synpunkt funne sakrevisionen det därutinnan framlagda förslaget, som i sak innebure inrättandet av en överrevisorsinstitution, icke helt tillfredsställande. I analogi med förhållandet inom såväl statens affärsdrivande verk som större industriföretag i allmänhet måste ledningen ständigt hålla sig underrättad om och bedöma resultaten av de underlydande organens verksamhet i olika hänseenden. Enligt sakrevisionens uppfattning vore det erforderligt, att även marinverkstädernas överledning, d. v. s. närmast varvs- och verkstadsbyrån inom marinförvaltningen, inrymde någon form av driftkontroll. Då byrån inom ramen för nu gällande personalorganisation ägde möjlighet att utföra en kvalificerad driftkontroll syntes det angeläget att i första hand skapa förutsättningar därför. Detta syntes enklast kunna ske genom att byrån tillfördes en befattningshavare med erforderlig sakkunskap. Denne borde genom såväl självständiga initiativ som utnyttjande av inom byrån redan förefintlig teknisk expertis och övrig personal svara för driftkontrollen och fortlöpande delgiva ledningen resultaten av denna. Därigenom erhöles marinförvaltningen i samma grad som andra statliga företagsledningar ett organ, som icke blott möjliggjorde en effektiv övervakning av verkstäderna i direkt anslutning till driften utan även utgjorde ett stöd av största värde för marinförvaltningens rationella ledning av marinverkstäderna under skiftande konjunkturer. Därest driftkontrollen ordnades på antytt sätt, bortföle behovet av en särskild, av Kungl. Maj:t förordnad revisor för marinverkstäderna. Den stickprovskontroll, som tid efter annan borde företagas för utrönande av det tekniska och ekonomiska utfallet av rörelsen vid sagda verkstäder, syntes utan särskilda föreskrifter kunna inrymmas i sakrevisionens reguljära granskningsverksamhet.

Med den vid 1944 års riksdag beslutade omorganisationen av Stockholms och Karlskrona örlogsvarv åsyftades bland annat att skapa möjligheter att verkställa rättvisande självkostnadsberäkningar för verkstadsrörelsen vid varven. Fördelningen av utgifterna för den tekniska driften och för den mi-

*Departements-
chefen.*

litära beredskapen kunde nämligen med varvens tidigare organisation icke helt klarläggas, varjämte vissa med verkstadsdriften sammanhängande kostnader — såsom kapitalränta, avskrivningar å fastigheter, kostnader för dessas underhåll och reparation, pensionskostnader och olycksfallsersättningar — icke belastade verkstadsrörelsens utgiftskonto. De bokförda kostnaderna kommo härigenom att framstå såsom lägre än de verkliga.

Omorganisationen av berörda två örlogsvarv har planenligt genomförts, och sedan den 1 juli 1945 har alltså verkstadsdriften vid vartdera varvet sammanförts till en verkstadsavdelning, marinverkstäderna. Förutsättningar för tillämpande av mera rättvisande kostnadsberäkningar ha härigenom skapats. Genom den nu föreliggande, av marinförvaltningen i samråd med riksräkenskapsverket verkställda utredningen har närmare utretts, efter vilka grunder marinverkstädernas självkostnader böra beräknas. De på grundval av utredningen framlagda förslagen ha i princip tillstyrkts av försvarets civilförvaltning och kunna även av mig i huvudsak biträdas.

Vid utredningen har särskilt övervägts, huruvida marinverkstädernas tillgångar i angivna syfte borde redovisas å en särskild kapitalfond. Ehuru vissa fördelar skulle stå att vinna vid en dylik redovisning, har jag av skäl som marinförvaltningsn anfört icke ansett mig nu kunna förorda en sådan omläggning. Jag räknar således med att marinverkstädernas fastigheter alltjämt skola vara redovisade å marinens delfond av försvarets fastighetsfond och att ingen särskild fondredovisning skall äga rum beträffande örlogsvarvens tillgångar i övrigt.

Riktlinjer för marinverkstädernas självkostnadsberäkningar torde vid sådant förhållande kunna av Kungl. Maj:t fastställas utan riksdagens hörande. Då emellertid grunderna för självkostnadsberäkningarna i några avseenden äro av betydelse för beräkningen av vissa anslag, torde berörda spörsmål böra i princip framläggas för riksdagen. Jag förutsätter härvid, att Kungl. Maj:t skall äga att besluta om de jämkningar, som kunna finnas påkallade.

I enlighet med marinförvaltningens förslag torde marinverkstäderna böra erlægga hyra till försvarets fastighetsfond för den å fonden redovisade fasta egendom, som disponeras av verkstäderna. Hyran bör bestämmas till belopp motsvarande vad ett civilt varv skulle behöva erlægga vid förhyrning av anläggningar av motsvarande storlek. En exakt beräkning av hyresbeloppen efter dessa grunder är uppenbarligen icke möjlig. Jag anser mig emellertid för närvarande kunna godtaga marinförvaltningens beräkning, slutande på en hyreskostnad av 300 000 kronor för verkstäderna i Stockholm och 400 000 kronor för verkstäderna i Karlskrona, eller tillhoppa 700 000 kronor. Därest — såsom av marinförvaltningen i skrivelse den 9 oktober 1946 under vissa förutsättningar föreslagits — marinverkstäderna vid Stockholms örlogsvarv skulle övertaga driften vid Gustavsviks docka, bör dock en uppräknig av beloppet äga rum. På sätt föreslagits av marinförvaltningen bör frågan om hyresbeloppens storlek årligen underställas Kungl. Maj:t i samband med att vederbörande myndighet avgiver förslag till stat för marinens delfond av försvarets fastighetsfond.

Såsom hyresinkomst för marinens delfond av försvarets fastighetsfond för nästa budgetår torde tills vidare böra beräknas det av marinförvaltningen föreslagna beloppet, 700 000 kronor. Vid anmälan i annat sammanhang denna dag av fråga om stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1947/48 beaktar jag angivna hyresinkomst.

Ifrågavarande hyreskostnader måste av marinverkstäderna inkalkyleras i priserna å utförda arbeten. Dessa priser måste därför höjas i motsvarande mån. Marinförvaltningen har med hänsyn härtill hemställt, att reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg m. m. måtte höjas med 700 000 kronor utöver vad ämbetsverket i annat sammanhang äskat för budgetåret 1947/48.

I årets statsverksproposition (bil. 6, punkt 93) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor. Då detta anslag torde vara tämligen knappt beräknat och icke läser kunna inrymma här avsedda, vid anslagsberäkningen okända merkostnader, torde anslaget böra uppräknas. Ehuru den angivna kostnadsökningen kommer att slås ut på samtliga av marinverkstäderna utförda arbeten och således icke helt kommer att belasta marinens underhållsanslag, anser jag mig för nästa budgetår böra räkna med en höjning av underhållsanslaget med angivna belopp.

Frågan om avskrivningen å maskiner synes få en tillfredsställande lösning genom marinförvaltningens förslag. Marinförvaltningen har icke räknat med att ränta skall beräknas på det i maskinerna nedlagda kapitalet, enär maskinerna enligt för statsbokföringen vedertagna principer betraktats såsom i sin helhet avskrivna. Försvarets civilförvaltning har icke funnit någon saklig grund för denna uppfattning, så mycket mindre som maskinparken under alla förhållanden med hänsyn till avskrivningarna måste värdesättas. För egen del har jag funnit vissa skäl tala för den av civilförvaltningen hävdade uppfattningen. Om i maskinverkstädernas självkostnadskalkyler skola ingå samtliga de faktorer, som enskild industri har att räkna med, synes det i princip motiverat att räkna med ränta å det i maskinerna nedlagda kapitalet. Då emellertid inkalkylering av dessa räntekostnader — vid det förhållandet att särskild kapitalfond ej avses skola nu inrättas — torde medföra vissa svårigheter ur budgetteknisk synpunkt, förordar jag för närvarande ingen ändring i marinförvaltningens förslag men förutsätter, att frågan fortsättningsvis uppmärksammas.

Såsom av marinförvaltningens utredning framgår utgöra beredskapskostnaderna en betydande del av utgifterna vid marinverkstäderna. En uppskattning av dessa kostnader måste, åtminstone för närvarande, bli i hög grad osäker. I brist på säkrare utgångspunkter anser jag mig emellertid kunna godtaga marinförvaltningens beräkningar. Beredskapskostnaderna synas, i principiell överensstämmelse med marinförvaltningens förslag, böra bestridas från en särskild anslagspost under anslaget Marinen: Underhåll av fartyg m. m.

I likhet med krigsmaterielverket och försvarets fabriksverk torde även

marinverkstäderna böra erhålla särskilda rörelsemedel till sitt förfogande. Marinförvaltningens beräkning av medelsbehovet torde kunna godtagas, och för ändamålet bör således under fonden för förlag till statsverket anvisas ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor. I anledning av vad civilförvaltningen anfört beträffande vissa förrådskostnader vill jag framhålla, att det icke är rimligt, att marinverkstäderna skola belastas med kostnader för sådana förrådsartiklar, som uteslutande av beredskapsskäl ingå i förråden.

Marinförvaltningens förslag beträffande vinst- och förlusträkning synes huvudsak godtagbart. Även de av marinförvaltningen framlagda förslagen i fråga om inkomster vid skrotförsäljning och örlogsvarvens självförsörjande inrättningar kan jag i princip biträda.

Vad beträffar revisionen av marinverkstädernas räkenskaper, såväl kameral som tekniskt-ekonomisk, synas ytterligare överväganden erforderliga. Det lär er få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i ämnet.

Av det sagda framgår att det är svårt, för att icke säga ogörligt, att i alla hänseenden ernå ett helt rättvisande underlag för självkostnadsberäkningen, vilket sammanhänger därmed, att rörelsen vid dessa verkstäder bedrives under förhållanden som så väsentligt skilja sig från vanlig varvsdrift. Å andra sidan får förslaget genomförande sägas innebära en avsevärd förbättring i jämförelse med nu tillämpade grunder för självkostnadsberäkningen och bör vara ägnat att öka möjligheterna att bedöma verkstadsdriftens ekonomiska resultat och därigenom tillgodose syftet med omläggningen.

Åberopande det anförda får jag hemställa,

dels att Kungl. Maj:t — med ändring av *itt* i statsverkspropositionen till 1947 års riksdag (bil. 6, punkt 93) därutinnan framlagda förslag — måtte föreslå riksdagen

att till *Marinen: Underhåll av fartyg m. m.* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *reservationsanslag* av 25 700 000 kronor,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket till *Rörelsekapital för marinverkstäderna* för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Roswall.